

Kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo* (1088)

Koordinator: Mieczysław Stachowiak

Eksperti lokalni: Bunalski Marek, Najbar Bartłomiej, Stachowiak Mieczysław, Tarnawski Dariusz, Wąsala Roman

Gatunek był objęty monitoringiem w 2010 roku.

Gatunek występuje zarówno w regionie biogeograficznym kontynentalnym, jak i alpejskim.

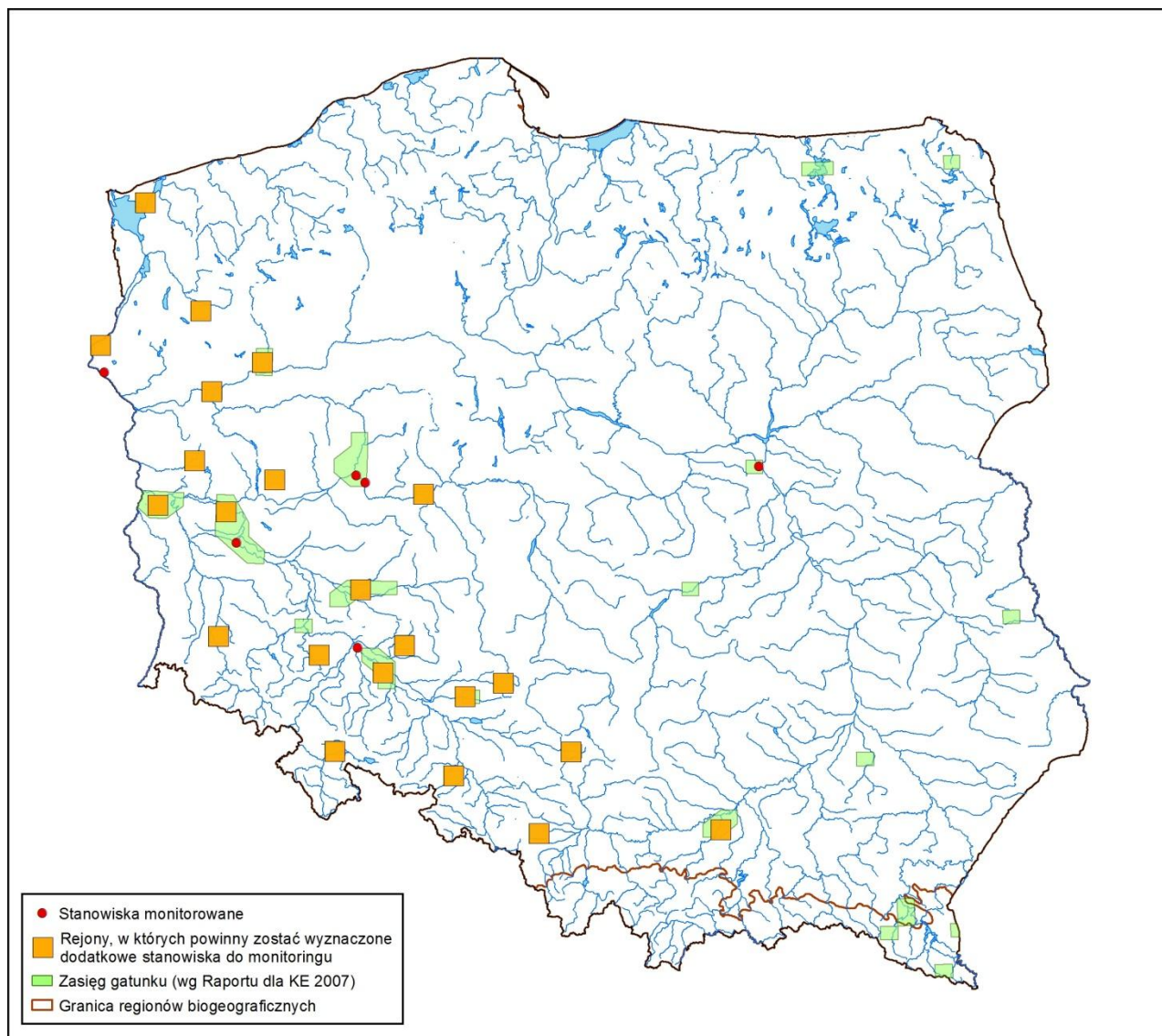
Informacje ogólne

Kozioróg dębosz (*Cerambyx cerdo* L.) to jeden z najbardziej okazałych chrząszczy w faunie krajowej. W Polsce, mimo objęcia go w 1952 roku ochroną gatunkową, obserwuje się postępujący jego zanik na wielu stanowiskach (Starzyk, 1994, Gutowski, 2004). Podobnie jest w innych państwach europejskich, w których ten chrząszcz występuje. Dało to podstawę do umieszczenia go w II i IV aneksach Dyrektywy Rady 92/43 EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. „Dyrektywy Siedliskowej”).

W Polsce w roku 2010 kozioroga dębosa włączono do grupy gatunków objętych programem monitoringu realizowanym w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (Program

Państwowego Monitoringu Środowiska na lata 2010 – 2012, GIOŚ, Warszawa, 2009, msc.). Koordynację realizacji prac monitoringowych powierzono Instytutowi Ochrony Przyrody PAN w Krakowie.

Liczba i lokalizacja stanowisk monitoringowych

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk monitoringu gatunku na tle jego zasięgu geograficznego

Kozioróg dębosz to gatunek dość szeroko rozpowszechniony w zachodniej części Palearktyki. Nie występuje na Wyspach Brytyjskich i w północnej części Europy (Gutowski, 2004). Z Polski w ostatnim dwóch stuleciach wykazywano go z terenu niemal całego kraju, ale przypuszczalnie z wielu stanowisk błędnie, wśród nich wszystkich zlokalizowanych w regionie alpejskim. Jak już wyżej napisano, od mniej więcej połowy ubiegłego wieku obserwuje się ustępowanie tego chrząszcza z wielu wcześniej zajmowanych stanowisk do tego stopnia, że obecnie na wschód od linii Wisły pozostał najwyżej na kilku.

W roku 2010 do monitoringu wybrano zaledwie sześć stanowisk, z których pięć zlokalizowanych jest w zachodniej części kraju, a jedno w części centralnej. Badania wykonywało 5 ekspertów (Marek Bunalski, Dawid Marczak, Mieczysław Stachowiak, Dariusz Tarnawski, Roman Wąsala).

Większość wybranych stanowisk usytuowana jest w obrębie obszarów siedliskowych (SOO) sieci Natura 2000. Wykaz stanowisk podano w tabeli 1.

Tab. 1. Zestawienie wszystkich badanych stanowisk i obszarów

L.p.	Nazwa stanowiska	Lokalizacja stanowiska
1.	Las Bielański	PLH140041 Las Bielański
2.	Stare Łysogórki	PLH320037 Dolna Odra
3.	Krajkowo	PLH300012 Rogalińska Dolina Warty
4.	Łęgi Rogalińskie	PLH300012 Rogalińska Dolina Warty
5.	Nowa Sól	—
6.	Wrocław – Rędzin	—

Wyboru stanowisk dokonano przyjmując następujące założenia:

- obecność kozioroga dębosza na stanowisku musi być pewna,
- stanowiska powinny reprezentować możliwie zróżnicowane typy środowisk (od leśnych poprzez łąkowe z udziałem starych dębów do parkowych i alejowych),
- stanowiska powinny być możliwie równomiernie rozmieszczone w obrębie krajowego zasięgu występowania kozioroga dębosza,
- stanowiska powinny zapewniać możliwość kontynuowania monitorowania stanu metapopulacji kozioroga dębosza w latach następnych.

Wyniki oceny stanu metapopulacji kozioroga dębosza (*Cerambyx cerdo* L.) i zajmowanych przez nie środowisk na poszczególnych stanowiskach

Tab. 2. Zestawienie ocen wskaźników na badanych stanowiskach

Wskaźniki i ich składowe		Oceny		
		FV	U1	U2
Stan populacji		1	4	1
liczebność metapopulacji	w makrośrodowisku	3	2	1
	w mikrośrodowiskach	2	4	0
Jakość środowiska		1	2	3

Makrośrodowisko	2	2	2
powierzchnia	3	2	1
struktura	4	0	2
mozaikowość	6	0	0
Mikrośrodowisko	1	3	2
żywność zasiedlonych drzew	1	4	1
zaciwienie	2	3	1

Podsumowanie ocen stanu ochrony kozioroga dębosza na poszczególnych stanowiskach i obszarach SOO Natura 2000

W tabeli 3 zestawiono podsumowanie ocen parametrów stanu ochrony kozioroga dębosza na poszczególnych stanowiskach monitoringowych, a w tabeli 5 w obszarach SOO Natura 2000.

Tab. 3. Podsumowanie ocen stanu ochrony gatunku na poszczególnych stanowiskach monitoringowych

Lp.	Nazwa stanowiska	Oceny			
		Stan populacji	Stan siedliska	Perspektywy	Ocena ogólna
1.	Las Bielański	U2	U2	U2	U2
2.	Stare Łysogórki	U1	U2	U2	U1
3.	Krajkowo	FV	U1	U1	U1
4.	Łęgi Rogalińskie	FV	U1	U1	U1
5.	Nowa Sól	U1	FV	U1	U1
6.	Wrocław – Rędzin	U1	U2	U2	U2

Stan populacji: Na dwóch stanowiskach (Krajkowo, Łęgi Rogalińskie) stan populacji określono jako właściwy (ocena FV). Trzy stanowiska uzyskały dla tego parametru ocenę niezadowalającą (U1) ze względu na niezadowalającą liczbę zasiedlonych na stanowisku drzew oraz zróżnicowaną liczbę czynnych żerowisk. Stanowisko Las Bielański zostało ocenione pod kątem stanu populacji jako złe (ocena U2). Na tym stanowisku odnaleziono 2 zasiedlone przez gatunek drzewa.

Stan siedliska: Tylko na jednym stanowisku (Nowa Sól) stan siedliska oceniono jako zadowalający (FV). Pozostałe zostały ocenione jako niewłaściwe: niezadowalające (U1; Krajkowo, Łęgi Rogalińskie) lub złe (U2; Las Bielański, Stare Łysogórki, Wrocław-Rędzin). Na tych stanowiskach zaobserwowano nadmierny rozrost podszytu, w niektórych przypadkach w najbliższej okolicy nie było też nowych, odpowiednich do zasiedlenia drzew.

Perspektywy zachowania z uwzględnieniem oddziaływań i zagrożeń: Na wszystkich stanowiskach są niewłaściwe: na trzech niezadowalające (U1), a na kolejnych trzech – złe (U2, Las Bielański, Stare Łysogórki, Wrocław-Rędzin). Powodem takich ocen jest między innymi silna

antropopresja (lokalizacja stanowiska Las Bielański w granicach miasta Warszawy), negatywne oddziaływania takie jak: penetracja stanowisk przez kolekcjonerów i handlarzy owadami, wandalizm (niszczenie drzew i wypalanie próchnowisk na stanowisku Wrocław-Rędzin), czy brak odpowiednich do zasiedlenia drzew w otoczeniu stanowisk.

Wśród najczęściej wymienianych zagrożeń znajdują się: wandalizm (np. podpalanie drzew lub próchnowisk), zagrożenie wyłapywaniem owadów przez kolekcjonerów, postępujące ocienienie pni drzew, a także obniżanie się wilgotności na stanowiskach (w tym obniżanie stanu wód gruntowych z powodu regulacji koryt rzecznych i innych zabiegów hydrotechnicznych).

Gatunki obce. Na badanych stanowiskach notowano obecność robinii akacjowej *Robinia pseudacacia*.

Ocena ogólna: Na wszystkich badanych stanowiskach stan ochrony kozioroga dębosza został oceniony jako niewłaściwy: na 4 stanowiskach niezadowalający (U1), głównie ze względu na niezadowalający stan siedlisk i perspektywy zachowania (Krajkowo, Łęgi Rogalińskie) czy niezadowalającą ocenę stanu populacji (Stare Łysogórski, Nowa Sól). Stan ochrony gatunku na dwóch stanowiskach jest zły (U2). Są to stanowiska Las Bielański i Wrocław-Rędzin, gdzie o złej ocenie przesądził przede wszystkim zły stan siedlisk.

Tab. 4. Podsumowanie ocen stanu ochrony gatunku na badanych obszarach Natura 2000

Lp.	Nazwa stanowiska	Oceny			
		Stan populacji	Stan siedliska	Perspektywy	Ocena ogólna
1.	PLH140041 Las Bielański	U2	U2	U2	U2
2.	PLH320037 Dolna Odra	U1	U2	U2	U2
3.	PLH300012 Rogalińska Dolina Warty	FV	U1	U1	U1

Stan ochrony gatunku w obszarach Natura 2000

Badane stanowiska zlokalizowane są w 3 obszarach Natura 2000. Oceny stanu ochrony kozioroga dębosza na wszystkich tych obszarach są niewłaściwe: na obszarze Rogalińska Dolina Warty niezadowalające (U1), a na obszarach Las Bielański i Dolna Odra – złe (U2). Oceny wyprowadzono na podstawie stanu ochrony gatunku na monitorowanych stanowiskach.

Stan ochrony gatunku w regionie kontynentalnym

Badane stanowiska nie stanowią jeszcze wystarczającej próby, pozwalającej na ocenę stanu ochrony gatunku na poziomie regionu biogeograficznego kontynentalnego. W celu określenia stanu ochrony należałoby skontrolować dodatkowe stanowiska, szczególnie ze wschodniej części kraju.